

rem suæ dignitatis, ut idem auctor prosequitur a n. 39. Hoc ergo solum est quod per illam legem Hispaniæ statuitur. Et quia nomen illud regis vacuum non est, dicitur etiam vir per matrimonium consequi dominium regni, non quoad jurisdictionem propriam, sed per quamdam communicationem cum regina, ratione cuius ut dominus habendus est, et honorandus ut rex. Imo probabile est, si aliquid disponat circa regimen regni, vel legem ferat, et regina videns taceat, parendum illi esse, quia regina tacendo censetur illi consentire, vel committere vices suas: quamvis in hoc consuetudini et communi modo sentiendi regni standum videatur.

15. *Maritum reginæ subditi illi quoad politicum regimen, in œconomico vero esse superiorem.* — Ad primam confirmationem respondetur, concedendo, in his quæ pertinent ad communem reipublicæ gubernationem, regem in eo casu esse subjectum reginæ, quia re vera illa sola est suprema domina quoad jurisdictionem politicam, unde sola est caput: rex autem est membrum illius reipublicæ; sub ea ergo ratione subditum esse necesse est. Unde non est dubium quin obligetur legibus a regina latis, neque hoc est mirum, quia infra ostendemus etiam ipsum legislatorem obligari suis legibus: et verisimile est in hoc æquiparari virum uxori, quia tanquam unum reputantur, argumento sumpto a fortiori ex l. *Princeps*, ff. de Legibus. Neque hic modus subjectionis viri ad uxorem est contra rationem, aut contra verba Pauli, quia sub diversis rationibus, et in ordine ad diversos fines fieri potest ut vir, quatenus habet potestatem jure conjugii, sit superior uxore etiam regina, in his quæ spectant ad usum matrimonii, gubernationem familiæ, custodiam uxoris, educationem filiorum, uxor autem, quatenus regina, sit superior in ordine ad politicam gubernationem. Et juxta hæc dicendum etiam est ad secundam confirmationem, virum non habere absolutam potestatem in uxorem, sed tantum in ordine ad œconomicum regimen, unde non potest disponere ad libitum de omnibus actionibus ejus, nec vota ejus indiscriminatim irritare, sed tantum ea quæ sibi, vel suæ familiæ, aut privato regimini præjudicant, et ideo non oportet ut in eo casu actiones reginæ potestatis uxoris a marito in rigore pendeant; quamvis ex quadam honestate debeat uxor etiam in his consilium mariti magni facere.

16. *An quælibet civitas possit condere leges.* — *Quæ civitates dicendæ maximæ, majores,*

minores. — Aliud dubium pertinens ad communitates est an quælibet civitas possit veras leges condere. Dividuntur autem civitates secundum jus civile in maximas, majores et minores, juxta l. *Si duas*, ff. de Excusat. tutor. Maximæ dicuntur in illa lege illæ quæ sunt metropoles gentium. Ubi Glossa declarat nunc esse ejusmodi omnes civitates archiepiscopales, quia habent metropolitanum, sic enim archiepiscopus appellatur. Majores autem dicuntur ibidem quæ habent forum causarum; oportet enim ut civitas habeat jurisdictionem, et specialem auctoritatem, et modum se gubernandi. Et ita populi in quibus sunt episcopales sedes sunt ex his civitatibus, quamvis non sit de ratione civitatis, etiam proprie dictæ, ut habeat Episcopum, ut notavit Panorm. in cap. *Perniciosum*, de Offic. ordin., n. 1 et late Bart. in Extrav. *Qui sint rebelles*, verbo *Lombardiæ*, quia civitates antiquiores sunt Episcopis; ergo Episcopus supponit civitatem, non facit; imo olim non in pluribus civitatibus sed solum in frequentioribus erant episcopi. Minores vero civitates dicuntur illi populi qui sub civitatibus sunt, et ab illorum foro judicantur. Quæ nunc non vocantur civitates, sed villæ vel castra.

17. *Conclusio — Minores civitates non habere potestatem ferendi proprias leges.* — De populis ergo hujus tertii gradus videtur res clara, eos non habere potestatem ferendi proprias leges. Ita docet Bart. in l. *omnes populi*, ff. de Just. et jur. in principio: et ratio est, quia supra ostensum est non posse ferre legem qui non habet jurisdictionem, imo nec quamcumque sufficere, sed valde superiorem, ut mox etiam explicabimus; sed hi populi jurisdictionem talem non habent, quia nec forum causarum habent, ut supponitur in d. l. *Si duas*, vel certe si aliquem modum judicii habent, est tantum in levibus causis, et cum magna subordinatione ad forum civitatis, vel similem superiorem judicem; ergo non est verisimile habere hos populos potestatem condendi leges. Et hoc ex aliis duobus membris magis constabit. Adhibet autem exceptionem Bart. dicens, posse facere statuta de his quæ pertinent ad suorum bonorum administrationem. Sed non est necessaria limitatio. Nam talia statuta, si non sint confirmata ab habente potestatem, non possunt habere vim et rationem legis, quia de ratione legis positivæ est ut procedat ab habente jurisdictionem, ut superiori libro ostensum est. Poterunt ergo esse vel pacta quædam inter eos qui sunt de com-

munitate, vel præcepta humana temporalia, sicut sunt præcepta patrisfamilias in domo sua, teste D. Thoma, q. 90, art. 3; non tamen poterunt habere legis perpetuitatem ac virtutem.

18. De civitatibus autem maximis videtur frequentius receptum posse condere leges. Nam in l. *Omnes populi*, ff. de Justit. et jure, dicitur unumquemque populum posse sibi jus constituere. Quod etiam habetur in § *Jus autem civile*, Instit. de Jure natur., gentium, etc.; ergo maxime debet habere locum in his populis qui sunt metropoles civitatum. Et juvat quod dicitur in l. 9, ff. de Legibus, *non ambigitur senatum jus facere posse*. Verumtamen nulla specialis ratio in rigore invenitur in his maximis civitatibus magis quam in majoribus, quæ respectu illarum minores sunt; quod attinet ad potestatem ex vi juris, licet in facto et consuetudine possit assignari aliquod discrimen, ut dicemus. Igitur absolute de omnibus propriis civitatibus est communis sententia, posse condere jus municipale quod propriis legibus constet: dummodo sint tales leges de materia proportionata unicuique civitati, id est, propria illius, et non communi cum aliis, nec contra bonos mores, nec reservata principi, aut juri civili contraria. Ita fere Abb. in c. *Quod clericis*, de Foro compet., n. ult., ubi in eandem sententiam refert Joan. Andr. et Speculat. Videtur etiam idem sentire Sylvest. verb. *Lex*, q. 4. Sed re vera non persistit in illa. In eam etiam inclinat Gregor. Lop. in l. 12, tit. 1, partit. 1, saltem quoad eas leges quæ spectant ad rerum uniuscujusque civitatis administrationem. Probari autem solet præcipue hæc sententia ex dicta l. *Omnes populi*, quæ loquitur indistincte (ut expendit Panormit.), et ideo de omnibus civitatibus intelligenda est. Idem probat § *sed naturalia*, Instit. de Jure natur. ibi: *Ea, quæ ipsa sibi quæque civitas constituit*. Et in § *Jus autem* dictum fuerat tale esse jus uniuscujusque civitatis, vocarique jus civile quasi jus proprium ipsius civitatis. Ratio reddi potest, quia unaquæque civitas indiget hac potestate, quia per solum commune jus non potest sufficienter provideri necessitatibus omnibus quæ in diversis locis pro eorum varia qualitate et dispositione occurrunt; ergo oportet ut hoc suppleatur per jus municipale. Confirmatur: nam quælibet civitas censetur communitas perfecta secundum Aristotelem: ergo per se potest leges condere; sed circa res proprias melius potest unaquæque civitas statuere; ergo rationi con-

sentaneum est ut illis fuerit relicta hæc potestas, quæ spectat ad rerum propriarum administrationem.

19. Sed in hoc puncto probanda videtur doctrina Baldi in dicta l. *Omnes populi*, quam etiam refert et sequitur Sylvest. supra, videlicet, unamquamque civitatem tantum habere de potestate condendi legem, vel statutum, quantum habet de jurisdictione. Et ratio sumitur ex dictis, quia potestas condendi leges (ut lib. 1, cap. 8 et lib. 2, cap. 1, dixi) jurisdictionis est; ergo pro mensura jurisdictionis quam civitas habuerit, judicandum erit de hac potestate. Unde ad hanc resolutionem, per se loquendo, non multum refert distinctio de maxima vel majori civitate, quia fieri potest ut civitas secundi ordinis habeat hanc jurisdictionem, et non maxima civitas. Potius ergo spectandum est an civitas retineat in se aliquam potestatem supremæ reipublicæ, et per illam seipsam gubernet, vel illam transtulerit simpliciter in aliquem principem, vel quolibet alio justo titulo translata sit. Omnis ergo civitas prioris ordinis potest sine dubio condere leges, quia habet supremam jurisdictionem juxta principia posita in priori libro. Et de his populis liberis loquitur dicta l. *Omnes populi*. Nam loquitur de jure civili prout condistinguitur a jure gentium: jus autem civile illo modo sumptum non est tantum jus municipale, seu particulare alicujus populi; sed est quodlibet jus proprium unius gentis, vel provinciæ, vel regni, vel cujuslibet communitatis habentis supremam jurisdictionem temporalem. Tamen, quia hoc jus cœpit a civitatibus supremis, et ab illis nomen sumpsit, ideo in dicta lege dicitur esse proprium uniuscujusque populi *qui legibus et moribus regitur*, id est, qui potest sibi proprium jus constituere præter illud quod omnibus gentibus est commune; loquitur ergo de populis liberis, ut erant Romanus, Atheniensis, et similes, in quibus posuit exemplum Imperator in § 2 et 3, Instit. de Jure naturali, gentium et civili. Et de eisdem liberis populis locutus est etiam Isidor. in cap. *Jus civile*, dist. 1, ut ibi notat Cardin. Alexand. et Decius in cap. *Ecclesia*, de Constit. n. 24. Loquuntur enim illa jura de populis secundum se spectatis, et secundum suam primævam naturam.

20. At vero omnis civitas, sive major sit, sive maxima, quæ subdita est supremo principi in quem populi potestas translata est, jam non potest condere leges per se sola, ex vi solius potestatis propriæ, quia jam se abdicavit

potestate necessaria ad ferendas leges perpetuas et ad commune bonum ordinatas; oportet ergo ut vel a principio in creatione sui principatus sub tali conditione vel limitatione collata fuerit principi potestas, ut civitas posset nihilominus per se statuere de rebus ad suam peculiarem gubernationem et administrationem pertinentibus; vel certe ut postea ex particulari principis concessionem talem potestatem receperit. Et de quolibet istorum modorum constare poterit, vel privilegiis antiquis, vel ex communi jure talis regni, vel, quod est frequentius, usu et longa consuetudine. Extra hos vero casus necesse est, ut statutum civitatis subditæ per suum superiorem expresse vel tacite confirmetur, ut habeat rationem legis, sicut in § *Constat*, Instit. de Jure naturali, dicitur plebiscita cœpisse habere valorem legum per legem Hortensiam, scilicet, quia consentiente senatu illa facultas plebi data est. Idem ergo requiritur cum proportione in quacumque communitate quæ non est suprema. Et hoc etiam significatur in lib. 3, C. de legibus, ibi: *Nec iis, quæ specialiter quibusdam concessa sunt civitatibus, vel provinciis, vel corporibus, etc.* Ubi clare supponitur omnes terras subjectas imperio indigere concessionem imperatoris ad statuendas proprias leges, quod non solum de civitatibus maximis, sed etiam de provinciis, et in universum de corporibus mysticis traditur.

21. Solum constitui potest differentia inter maximas civitates et inferiores, quia verisimilius est potestatem hanc concedi maximis civitatibus potius quam inferioribus, quamvis in utrisque necessarium sit ut de tali concessionem vel potestate sufficienter constet aliquo ex dictis modis. Nam ex jure communi non constat etiam pro civitatibus maximis subjectis imperio, quia nec jureconsultus Caius in dicta l. *Omnes populi*, de his populis locutus est, ut dixi, nec ipse poterat populis subjectis illam facultatem dare, ut per se constat. Nec etiam Justinianus imperator in eo sensu illam legem acceptavit in § 2 Instit. de Jure Natur., quin potius in l. ult., C. de Legibus, expresse dixit: *In presenti soli imperatori leges condere concessum est*, utique in suo imperio, et ex vi ordinariæ potestatis. Atque idem cum proportione est in regno Hispaniæ, ut statuitur in dicta l. 12, tit. 1, parte 1, ubi etiam Gregor. Lop. refert Pragmaticam specialem hoc statuentem, quæ hodie habetur in libro 7 novæ recopilat. tit. 1, l. 8, d.; idem significatur in legibus hujus regni Lusitanæ libro 3, tit. 75,

§ 1. Ultimo inquiri hic poterat an hæc potestas ferendi leges civiles delegabilis sit. Sed in hoc nihil occurrit addendum his quæ in libro superiori cap. 4, in fine diximus.

CAPUT X.

UTRUM POTESTAS FERENDI LEGES CIVILES PENDEAT EX FIDE VEL MORIBUS PRINCIPIS.

4. Hanc quætionem moveo propter hæresim Waldensium (ut refert Castro verbo *potestas*) quos Wicleph. et Joan. Hus secuti sunt, dicentes principes iniquos vel infideles non habere civilem potestatem, et consequenter non posse suis legibus subditos obligare, quod etiam, ut referunt, sensit Armacanus libro 10 de Quætionib. Armenorum. Fundantur, quia potestas regia ordinatur ad bonum commune; esset autem valde contrarium bono communi si in hujusmodi iniquis hominibus talis potestas inveniretur ac perseveraret; et ideo Saul statim privatus fuit regno, postquam Deo displicere cœpit, 2 Reg. 15; et de regibus iniquis generaliter dicit Deus, Osee 8: *Regnaverunt, et non ex me*, id est, non legitima potestate. Hæc tamen sententia erronea est, et damnata in Concilio Constantiensi, sess. 8 et 15. Ut tamen veritatem catholicam breviter explicem, dicam prius de fide, postea de moribus.

2. *Vera sententia.*—*Fidem et reliqua supernaturalia non requiri de jure naturæ ad potestatem legislativam utpote quæ sint superioris ordinis.*—Primo ergo certum sit hanc potestatem neque fidem neque aliud donum supernaturalia requirere in principe seu in subiecto in quo existit. Probatur: nam vel conditionem hanc postulat jure naturæ, vel divino positivo, vel Ecclesiastico: nihil autem horum dici potest: ergo. Probatur minor quoad primam partem, quia hæc potestas pertinet ad purum jus naturale, ut supra ostensum est: unde futura esset in hominibus, etiamsi crearentur in puris naturalibus sine ullo ordine ad supernaturalia finem, et fuit in gentibus ante Christi adventum, et nunc est in infidelibus non baptizatis, præsertim in gentibus. Et ratio clara est, quia fides et reliqua dona sunt superioris ordinis: ergo non possunt jure naturæ requiri ad hanc potestatem.

3. *Occurritur dubiolo.*—Dicetur fortasse hoc argumentum recte procedere de puro jure naturæ quatenus fundatur in solo lumine naturali: secus autem esse de jure connaturali gratiæ, quod fundatur in lumine fidei, quia,

supposita elevatione naturæ humanæ ad finem supernaturalem, ipsum lumen supernaturale dictat non esse homines regendos, etiam in civilibus et temporalibus, nisi per principes fideles, propter vitandum commune incommodum, quod ex contrario sequi potest. Sed hoc absque fundamento dicitur. Quia ordinatio ad finem supernaturalem per fidem vel alia dona non mutat naturam hujus potestatis, neque impedit actus ejus: ergo etiam posito lumine fidei non potest per veram rationem colligi potestatem hanc necessario supponere fidem. Quamvis enim ex principiis fidei recte colligatur non esse obediendum magistratui temporali in his quæ fidei vel supernaturalibus præceptis repugnant, non inde colligitur non posse esse verum principem eum qui fide careat, aut ei obediendum non esse in his quæ pertinent ad rectam gubernationem politicam, et fidei non repugnantem. Quod etiam aperte confirmat Scriptura Daniel. 2: *Tu es Rex, et Deus cæli tibi regnum dedit*; erat autem infidelis; et Genes. 47, Joseph fecit terram Ægypti tributariam Pharaoni, qui etiam erat infidelis. Constat ergo hanc potestatem ex natura rei in sola naturali ratione fundari.

4. Et possumus obiter addere, quamvis ad actuale usum ejus requiratur usus rationis in habente illam, tamen ad ipsam potestatem non requiri, scilicet, quoad jus dominandi et regendi: potest enim esse in puero, etiam ante usum rationis, ut patet in eo qui jure hæreditario regnum obtinet statim a principio nativitatis: ille enim et ante rationis usum et ante baptismum rex existit; habet ergo potestatem in habitu, licet per se illam exercere non possit. Et idem contingere potest in eo qui ad tempus incidit in amentiam: nam si amentia sit perpetua, privandus est tali potestate propter commune bonum. De quo alias.

5. *Secunda pars conclusionis probatur.*—Secunda pars minoris, quæ est de jure divino positivo, satis ex eo probatur, quia ostendi non potest tale jus, neque ex Scriptura, neque ex traditione: imo oppositum docent Paulus ad Rom. 13, et 1 Timoth. 2, et Petrus 1 canonica, cap. secundo, ubi admonent fideles subditos esse regibus et principibus qui tunc dominabantur, quos constat fuisse infideles. Nec dici potest hoc fecisse Apostolos ad vitandum majus malum: nam expresse aiunt illos esse ministros Dei et ab illo habere potestatem, eisque obediendum esse, non tantum propter timorem, sed etiam propter conscientiam. Ex quibus locis constat, stando in jure divino,

v.

hanc potestatem perseverare in infideli, non solum respectu aliorum infidelium, sed etiam respectu Christianorum, qui alias justo titulo subditi erant illi: nam de his in particulari loquuntur Apostoli in illis locis. Congruentia autem reddi potest, quia tale jus non fuisset congruum ad fidei propagationem et conservationem: nam plurima scandala sequerentur, nec reges infideles permetterent subditos ad fidem converti.

6. *Tertium membrum conclusionis probatur.*—*Quid potest Ecclesia in principes infideles non baptizatos.*—*Quid in baptizatos.*—Atque hinc facile constat aliud membrum de jure Ecclesiastico, quod auctoritate etiam negativa sufficienter probatur, quia nullibi invenitur. Ad majorem autem intelligentiam distinguere possumus duplices reges infideles, quidam nunquam baptizati, nec apostata a fide; alii sunt hæretici apostata. In priores non habet Ecclesia jurisdictionem directam; et ideo non potest illos punire, nec per se regnis privare. Si autem sub se haberent fideles et eos vel a fide averterent vel ab obedientia Ecclesiæ, vel alias ad pravos mores manifeste inducerent, tunc Ecclesia haberet justum bellum contra illos, possetque eos in defensionem innocentium potestate et regno privare: quamdiu vero non privantur, suam retinent potestatem. In posteriores autem habet Ecclesia directam potestatem, et per se, ratione baptismi, et ideo in pœnam infidelitatis et hæresis potest eos hac potestate privare; hactenus vero non privavit eos ipso facto, saltem quantum ad retentionem et usum illius potestatis: imo nec de facto ab illa dejici possunt, donec per sententiam Ecclesiasticam declarentur, juxta cap. *Cum secundum leges*, de Hæreticis, in 6, et latius traditur in materia de Fide.

7. *Conclusio ea quæ de fide.*—Circa alteram partem de moribus, dicendum est potestatem hanc in hominibus injustis et iniquis permanere posse, et ita simpliciter non pendere ex moribus honestis. Conclusio est etiam certa de fide, quæ satis constat ex discursu totius Scripturæ, in qua legimus plures reges, tam in populo Israel quam inter gentes fuisse iniquissimos, et nihilominus fuisse veros reges, et David etiam ac Salomon, qui aliquando graviter peccaverunt, non statim privati fuerunt regno. Ratione ostendi potest discursu simili superius facto, quia hæc pœna privationis talis potestatis nullo jure lata est, ipso facto, contra reges iniquos, nec fuisset conveniens, quia infinita perturbatio inde sequeretur, et omnes